

Abbed Suger om ombygningen af klosterkirken Skt. Denis

5 Af nogle forskere er ombygningen af klosterkirken i Skt. Denis lidt nord for Paris blevet kaldt for den gotiske kirkearkitekturs begyndelse. Om denne ombygning beretter Skt. Denis-klosterets leder fra 1122, abbed Suger (ca. 1081-1151), i to skrifter "Bogen om hvad der blev gjort under hans administration" (*Liber de rebus in administratione sua gestis*) og "Den anden lille bog om indvielsen af kirken Skt. Denis" (*Libellus Alter de consecratione ecclesiae sancti dionysii*). Ombygningen af klosterkirken i Skt. Denis var resultatet af en klar målsætning og lang tids opsparing, planlægning samt diskussion — først og fremmest med Bernhard af Clairvaux.

10

[*Liber de rebus in administratione sua gestis*:]

15 Efter at have tilkaldt bronzestøbere og udvalgt billedhuggere, rejste vi hoveddørene, hvorpå Frelserens lidelsehistorie og hans opstandelse, eller rettere hans himmelfart, var afbilledet, med store omkostninger og mange udgifter til følge grundet deres forgyldning, der var passende for så ædel en ydre forhal. [...] Endvidere beordrede vi året for indvielsen – for at den ikke skulle blive glemt – indskrevet med forgyldte kobberbogstaver. [...] Desuden lød versene på dørene således:

20

"Alle I, der ønsker at lovprise disse døre, bliv ikke slået af forundring over guld eller bekostelighed, men over det dygtige håndværk i arbejdet. Strålende lyst er det ædle arbejde; men ved at være ædelt oplyst, skal arbejdet oplyse sindene og tillade dem at rejse gennem lysene til det sande lys, hvor Kristus er den sande dør.¹ Den gyldne dør gør det klart, på hvilken måde det [lyset] er iboende i disse ting. Det sløve sind hæver sig op til sandheden gennem materielle ting, og genopstår fra sin tidligere nedsunkethed, når lyset bliver set."

25

[...] Således, når ædelstenenes mangefarvede skønhed har kaldt mig væk fra ydre bekymringer grundet min glæde over skønheden i Guds hus, og når værdig meditation har bevæget mig til at gennemtænke de hellige dyders mangfoldighed, idet jeg ledes fra det materielle til det immaterielle, så er det, at det forekommer mig, at jeg kan se mig selv havende taget ophold i et eller andet område af universet hinsides det jordiske, som hverken helt findes i jordens dynd eller helt i himlens renhed. Ved Guds nåde kan jeg på en overført åndelig måde bringes fra denne lavere verden til den højere.

35

[*Libellus Alter de consecratione ecclesiae sancti dionysii*:]

40 Da den herlige og navnkundige konge over frankerne, Dagobert,² der var kendt for sin kongelige storhed i forvaltningen af sit rige, men dog ej var mindre kendt for hengiven for Guds kirke,

¹ Jf. Johannes-evangeliet (1,9): "Det sande lys, som oplyser hvert menneske, var ved at komme til verden. Han var i verden, og verden er blevet til ved ham."

² Regerede 623-39

var flygtet til landsbyen Catulliacum³ for at undslippe sin faders, Clothaire den Stores, uudholdelige vrede, og da han havde erfaret, at de hellige martyrs ærværdige billeder, der hvilede der, anmodede ham om hans bistand, idet de viste sig for ham som meget smukke mænd klædt i snehvide klæder, og uden tøven lovede ham deres hjælp i ord og gerninger, bekendtgjorde han med beundringsværdig kærlighed, at en basilika af kongelig storhed skulle bygges for helgenerne. Da han havde bygget denne basilika med en vidunderlig mangfoldighed af marmorsøjler, berigede han den på en måde, der ikke kan opgøres, med skatte af reneste guld og sølv og hængte på dens vægge, søjler og buer, vægtæpper vævet af guld og rigt udsmykket med mange slags perler, således at den syntes at overgå udsmykningerne i alle andre kirker, og at den, idet den blomstrede med uforlignelig glans, og var prydet med enhver form for jordisk skønhed, måtte skinne med uvurderlig pragt. Der var kun en ting, der savnedes, nemlig at han ikke tillod den en størrelse, der var nødvendig. Ikke at noget manglede i hans hengivenhed eller gode vilje; men måske eksisterede der hidtil, på den tid i den tidlige kirke, ingen [kirke], der var større eller blot var lige så stor; eller måske [troede han] en lille [kirke], ville lyse med større udstråling, end hvis den blev bygget større, idet den for de beundrende blikke reflekterede glansen fra det skinnende guld og ædelstene mere intenst og dejligt, fordi de var tættere på.

Grundet den heldige omstændighed, der overgik denne enestående lidenhed [i form af en kirke] – nemlig at antallet af de troende voksede og hyppigt samlede sig for at søge helgenernes forbøn – kom den ovennævnte basilika til at lide under alvorlige ulemper. Ofte på festdage, når den var helt fyldt, udspyede den igennem alle sine døre et stort overskud af mennesker, når de bevægede sig i modsat retning af hinanden, og det udadgående pres fra de yderste forhindrede ikke alene dem, der forsøgte at komme ind i at komme ind, men trængte ligeledes dem ud, der allerede var kommet ind. Til tider kunne man se – hvilket var forunderligt at iagttage – at den fortættede folkemængde ydede så meget modstand overfor dem, der stræbte efter at strømme ind for at tilbede og kysse de hellige relikvier, Herrens søm og krone, at ingen blandt de utallige tusinder af mennesker på grund af deres egen tæthed kunne flytte en fod; at ingen, som følge af deres egen sammenpressede trængsel, kunne [gøre] andet end at stå som en marmorstatue, forblivende lammet eller som en sidste udvej at skribe. Kvindernes kvaler var imidlertid så store og ulidelige, at man med rædsel kunne se, hvordan de blev presset inde af massen af stærke mænd som i en vinpresse; hvordan de fremviste blodløse ansigter, som om de forestilte døden, og skreg forfærdeligt, som om de havde fødselssmerter; hvordan flere af dem elendig blev trådt under fode, [men derefter] med mændenes fromme hjælp blev løftet op over mængdens hoveder og marcherede frem hen over dem som på brolægning; og hvordan mange andre, der var ved at drage deres sidste åndedrag, gispede i brødrenes klostre til alles fortvivelse. [...]

[Derfor] alene drevet af den almægtige Guds udsigelige barmhjertighed til at udbedre den ovennævnte ulempe, besluttede vi ved hjælp af de hellige martyrer, vore skytshelgener, med hele vores sjæl og hele vores hengivenhed at fremskynde udvidelsen af det ovennævnte sted – vi, der aldrig ville have vovet at løfte vores hånd for at gøre det, eller blot tænke på at gøre det, hvis ikke en så stor nødvendighed, så nyttig og ærværdig en anledning, krævede det.

Idet vi stolede på Guds uvurderlige råd og uigendrivelige hjælp, påbegyndte vi dette så storartede og så overdådige arbejde. [...] Ved en Guds gave blev der opdaget et nyt stenbrud, der bød

³ *Catulliacum*: en lille bebyggelse i den nordlige udkant af det daværende Paris.

på meget stærke sten, og som med hensyn til kvalitet og kvantitet aldrig før var blevet fundet i disse regioner. Der ankom en dygtig skare af murere, stenhuggere, billedhuggere og andre arbejdere, således at Guddommeligheden – på denne og andre måder – befriede os for vores frygt og begunstigede os med sin gode vilje ved at trøste os og ved at give os uventede ressourcer.

5 [...]

Ved udførelsen af sådanne [bygge]planer drejede min første tanke sig om overensstemmelse og harmoni mellem det gamle og det nye byggearbejde. Ved refleksion, efterforskning og undersøgelse af forskellige regioner i fjerntliggende distrikter forsøgte vi at finde ud af, hvor vi kunne få marmorsøjler eller tilsvarende søjler. Da vi ikke fandt nogen, var der til bekymring for

10 sind og ånd kun én ting tilbage for os at gøre: Vi kunne få dem fra Rom (for i Rom havde vi ofte set nogle vidunderlige eksemplarer i Diocletianas palads⁴ og andre bade) med sikre skibe gennem Middelhavet, derfra gennem Det Engelske Hav og ad Seine-flodens snoede krumninger, til stor bekostning for vores venner og endda ved at betale penge for gennemrejse til vores fjender, de nærboende saracenerne. I mange år og i lang tid var vi forvirrede, tænkte og foretog fo-

15 respørgsler – da pludselig den Almægtiges gavmilde rundhåndethed, der nedlod sig til vores arbejde, til alles forbavselse og til de hellige martyrs fortjeneste afslørede, hvad man aldrig ville have tænkt eller forestillet sig: meget fine og fremragende søjler. [...]

For nær Pontoise, en by, der støder op til grænserne af vores område, blev der fundet et vidunderligt stenbrud. [...] Hver gang søjlerne blev trukket op fra bunden af skråningen med sammenbundne reb, fæstnede både vores egne folk og de fromme naboer, adelige og almindelige folk, deres arme, bryst og skuldre til tovene og tjente ligesom trækdyr, idet de trak søjlerne op. Og på bakken i midten af byen lagde de forskellige håndværkere det værktøj, der tilhøret deres fag, til side og kom ud for at møde dem og tilbød deres egne kræfter imod vejens vanskeligheder og hyldede dermed, så meget som de kunne, Gud og de hellige martyrer. [...]

Idet arbejdet i det store og hele var færdigt, da den gamle og den nye bygnings stokværk var blevet forbundet, og da vi havde aflagt os den angst, vi længe havde følt på grund af de gabende revner i de gamle mure, gav vi os med ny tillid til at reparere skaderne i de store kapitæler og i baserne, der understøttede søjlerne. Men da vi spurgte både vores egne tømrere og dem fra Paris om, hvor vi kunne finde bjælker, fik vi det af vide, hvilket ifølge deres mening var sandt, at

20 sådanne ikke på nogen måde kunne findes i disse regioner på grund af manglen på skov; de måtte nødvendigvis bringes hertil fra Auxerre-distriktet.⁵ Alle var enige i denne vurdering, og vi var derfor meget fortvivlede på grund af opgavens størrelse og den lange forsinkelse af arbejdet; men på en særlig nat, da jeg var vendt tilbage fra afholdelsen matutin,⁶ begyndte jeg i sengen at tænke, at jeg selv burde gå gennem alle skovene i disse egne og besigtige alt og af-

30 hjælpe disse forsinkelser og problemer, hvis der kunne findes [bjælker] dér. Idet vi om morgenen skyndte os og hurtigt lagde alle andre opgaver til side, hastede vi afsted til skoven kaldet Iveline⁷ sammen med vores tømrere samt målene på bjælkerne. [...] De spekulerede på, om vi

⁴ *Diokletians palads*: der menes et stort badeanlæg opført af den romerske kejser Diokletian mellem 298 and 306. Materialer fra forfaldne romerske bygninger blev i senere tider ofte brugt til nybyggeri.

⁴ Nordvest for St. Denis.

⁵ *Auxerre*: by i Bourgogne-regionen

⁶ *Matutin*: bøn, der blev afholdt kl 3 om natten.

⁷ Iveline-skoven lå på Skt. Denis-klostrets jorde, men halvdelen var bortforlenet til hertugen af Chevreuse, der under en tidligere krig havde anvendt hele skoven for at skaffe tømmer.

var ganske uvidende om, at intet af den slags kunne findes i hele regionen, især fordi Milon, borgherren af Chevreuse (vores vasal, der af os ud over et andet len forlener halvdelen af skoven) ikke havde efterladt noget uberørt eller intakt, der kunne bruges til at bygge palisader og bolværker, mens han i lang tid var udsat for krige både fra vor herre kongens og Amaury de Montforts side. [...]

Til alles forbavselse, især dem på stedet, havde vi ved den niende time eller tidligere i skovenes vildnæs og dybder, bestående af tætte tornede bevoksninger, markeret tolv stammer (for så mange var nødvendige); og da de var blevet bragt til den hellige basilika, fik vi dem med glæde placeret på loftet af den nye struktur til vor Herre Jesu ros og herlighed, der, som Han ønskede det, havde beskyttet dem fra plyndringsmænds hænder og havde forbeholdt dem til sig selv og de hellige martyrer. [...]

Desuden blev der klogt sørget for, at den centrale del af det gamle skib ved hjælp af geometriske og aritmetiske instrumenter og placeringen af de øvre søjler og centrale buer, som skulle anbringes på de nedre, der var bygget i krypten, svarede til den centrale del af den nye udbygning. Og på samme måde blev der sørget for, at dimensionerne på de gamle sideskibe svarede til de nye sideskibes dimensioner, bortset fra den elegante og prisværdige forlængelse, i [form af] en cirkulær række af kapeller, hvorved hele [kirken] ville komme til at skinne af det vidunderlige og ubrudte lys fra de mest lysende vinduer, der ville gennemstrømme den indre skønhed. [...]

I tre år pressede vi både sommer og vinter på med store omkostninger til en lang række arbejdsmænd for at få arbejdet færdig, for at Gud ikke havde ret til at klage over os. [...] I mellemtiden følte vi os – idet vi især var bekymret over overførelsen af vores skytshelgener, de helligste martyrer, og også de andre helgener, der var spredt rundt om i kirken og som blev dyrket i de forskellige kapeller – dybt påskyndet til at udsmykke deres helligste skrin, især de, der tilhørte skytshelgenerne, og vælge et sted, som de kunne overføres til for på mere strålende og iøjnefaldende måde at fremstille sig for de besøgendes blik. Vi forsøgte derfor med Guds hjælp at bygge [en grav] på en måde, der både var meget strålende og som også bar præg af guldsmedens mest udsøgte kunsthåndværk og af et væld af guld og ædelsten. [...]

Thi vi mener, at vi, de mest elendige mænd, bør anse det værdigt for vores indsats at dække den helligste aske fra så store fædre – hvis gavmildhed vi og alle andre selv har erfaret, hvis ledelse vi har brug for og hvis ærværdige ånd, opfyldt af den Almægtige Gud, stråler som solen – med det mest dyrebare materiale, vi på nogen måde har mulighed for: med raffineret guld og en overflod af hyacinter, smaragder og andre ædelsten. [...]

Nu krævede det slidsomme og tidskrævende arbejde samt vores egen varmhjertede hengivenhed, som længe havde længtes efter dette, indvielsen af den nye kirke. Og da vi varmt havde ønsket os, at denne indvielse samt overførelsen af vore skytshelgener skulle være den mest højtidelige begivenhed – som en taksigelse, som den jo var, og som en hjertelig og velkommen frugt af vores arbejde – fik vi efter en drøftelse og med nådig billigelse fra den kongelige majestæt, Ludvig, frankernes mest ophøjede konge (for han ønskede sig glødende at se de hellige martyrer, hans beskyttere), fastsat datoen for ceremonien til den anden søndag i juni, det vil sige den tredje dag før ides, apostel Barnabas' dag. [...]

Vor herre, kong Ludvig selv, og hans hustru dronning Eleanor, såvel som hans mor og rigets stormænd ankom på den tredje dag. Man kunne ikke opgøre antallet af de forskellige grever og

adelsfolk fra de mange regioner og områder og de almindelige tropper og soldater. Men af de ærkebiskopper og biskopper, der var til stede, er navnene blevet optegnet. [...] [*Der følger en længere opremsning af navne.*]

5 Lørdagen før tog vi de helliges legemer ud af deres kapeller og ifølge sædvanen, placerede vi dem meget ærefuldt i draperede telte ved udgangen af [munkenes] kor. Idet vi hengivent så frem til så stor en glæde, forberedte vi nadveren til indvielsen og klargjorde de anordninger, hvorved den hengivne og så hellige procession af så mange mennesker lettere kunne sno sig igennem hele kirken, indenfor og udenfor. [...]

10 Tidligt om morgenen ankom ærkebiskopper og biskopper med ærkediakonerne, abbederne og andre ærede personer fra deres respektive gæsteindkvartering til kirken, placerede sig på biskoppelig og meget højtideligt måde med henblik på indvielsen med [hellig] vand i nærheden af karet, det vil sige i det øverste kor mellem martyrernes grave og frelserens alter. Man kunne se – og de tilstedeværende så ikke uden stor hengivenhed – et mægtigt kor bestående af så
15 højtstående præster, udsmykket i hvide veste, pragtfuldt opstillet med bispehuer og dyrebare broderede skjorter udsmykket med cirkulære ornamenten, holdende bispestaven i deres hænder, der gik rundt og rundt om skibet og påkaldte Guds navn gennem eksorcisme. Man kunne se, hvordan så herlige og beundringsværdige mænd fejrede den evige bruds bryllups så fromt, at kongen og den deltagende adel troede, at de overværede et himmelsk snarere end et jordisk
20 kor, en guddommelig snarere end en menneskelig ceremoni. Folket gik omkring udenfor drevet af dets egen ubærlige mængde; og da det ovennævnte kor stænkede det hellige vand på ydersiden og kompetent vædede kirkens vægge med vievandskosten, dæmmede kongen og hans embedsmænd selv op for det tumultmæssige pres og beskyttede dem, der vendte tilbage til dørene med stokke og stave.

25 Da mysterierne i den hellige indvielse var blevet udført på en ordentlig måde, fortsatte vi med overførelsen af de hellige relikvier og gik hen til vores skytshelgeners gamle og ærværdige grave. [...]

30 Abbed Suger om ombygningen af klosterkirken Skt. Denis, "Bogen om hvad der blev gjort under hans administration" (*Liber de rebus in administratione sua gestis*), oversættelse af J. Rosenløv efter D. Burr: "Abbot Suger: On what was done in his administration", *Internet Medieval Sourcebook*, Fordham University (1996). "Den anden lille bog om indvielsen af kirken Skt. Denis" (*Libellus Alter de consecratione ecclesiae sancti dionysii*), oversættelse af J. Rosenløv efter E. Ponojsky: *Abbot Suger - On the abbey church of St.-Denis and its art treasures*, Princeton (1979) s.87ff., 91ff., 95ff., 101, 105, 107, 111ff., 113, 115.